

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1579

Geçmişten Günümüze Mevzû Hadis

Prof. Dr. Sabri ÇAP

Yayın Koordinatörü

Murat AYDEMİR

Editör

Prof. Dr. Bünyamin ERUL

Tashih

Haluk Zahid KIZILYER

Kapak ve İç Tasarımı

Batuhan Yağz GÖKMEN

ISBN: 978-625-428-817-3

1. Baskı, Ekim 2025, Ankara

© Bütün yayın hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 09.05.2025
tarih ve 197 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

*Bu eserin ilmi/edebî redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.*

Yayıncı Sertifika No: 48058

Ostim OSB Mah. 1256. Cad. No: 11
Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MEVZÛ HADİS

PROF. DR. SABRİ ÇAP

*Kitabın yazılması esnasında
rahmet-i Rahmân'a uğurladığım anneme!*

ÖZ GEÇMİŞ

Prof. Dr. Sabri ÇAP Kumru/Ordu'da doğdu (1965). Ordu İmam-Hatip Lisesinden (1983) ve Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden (1987) mezun oldu. 1988'de Diyanet İşleri Başkanlığında Foça/İzmir Vaizi olarak göreve başladı. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde *Hadisleri Bakımından Tariku'l-Edeb (Amasya'lı Ali b. Hüseyin)* adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı (1990). 1994-2000 yılları arasında Stuttgart (Almanya) Başkonsolosluğu bölgesinde din görevlisi olarak görev yaptı. 2002-2010 yılları arasında Karşıyaka/İzmir vaizi olarak görevini sürdürdü. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde *Hadis İlminde Merfû-Mevkuf İlişkisi* adlı teziyle doktorasını tamamladı (2008).

Bilgi-görgü, araştırma ve dil öğrenme amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Goethe Üniversitesi'ne (Frankfurt/Almanya) misafir araştırmacı olarak gönderildi (Kasım 2008-Kasım 2009). Salzburg (Avusturya) Başkonsolosluğu Din Hizmetleri Ataşesi olarak görev yaptı (2010-2014). Yurtdışında bulunduğu sürelerde Avrupa'da İslâm, dinî kuruluşlar, yurtdışı din hizmetlerinin geliştirilmesi, İslâmofobi, gayrimüslimlerle evlilik, ihtidâ ve irtidat sebepleri gibi konularla ilgili araştırmalar yaptı.

2015 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Hadis Anabilim Dalında dr. öğretim üyesi olarak üniversiteye intisap etti. Haziran 2020'de doçent oldu. Yayına hazır bazı tercüme çalışmalarının yanında *Goldziher Öncesi Oryantalizm ve Hadis* (2019, 2021), *Hadis İlminde Merfû-Mevkuf İlişkisi* (2020) ve *Kaburgaya Benzeyen Kadından Kaburgadan Yaratılan Kadına Bir Hadisin Anlam Yolculuğu* (2024) adlı yayımlanmış kitapları, muhtelif dergilerde neşredilmiş makaleleri ve uluslararası sempozyumlarda sunulmuş tebliğleri bulunmaktadır. Arapça, Almanca ve az seviyede İngilizce bilmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	XI
Kısaltmalar.....	XIV

BİRİNCİ BÖLÜM MEVZÜ HADİS KAVRAMININ DOĞUŞ VE GELİŞİMİ

A. Sünnetin Sonraki Kuşaklara İntikali ve Hadis Rivayeti.....	2
B. Hz. Peygamber'in Kendisi Adına Hadis Uydurulmasını İfade İçin Kullandığı Lafızlar.....	3
1. K-z-b (كذب) ve Müştakları.....	4
2. K-v-l (قول) ve Müştakları.....	9
3. F-r-y (افترى / فرى) ve Müştakları.....	11
4. Sizin ve Ecdadınızın İşitmediği Hadisler.....	13
5. B-d-'a (بدع) ve Müştakları.....	13
6. H-d-s (حدث) ve Müştakları.....	15
C. Sahâbenin Hadis Uydurmayı İfade İçin Kullandıkları Lafızlar.....	17
1. K-z-b (كذب) ve Müştakları.....	18
2. Sahâbenin Hadis Uydurmayı İfade İçin Kullandıkları Lafızlar.....	26
3. B-d-'a (بدع) ve H-d-s (حدث) Müştakları (Bid'at ve Muhdesât).....	28
D. Tâbiîn Ve Tebeu't-Tâbiîn Hadis Uydurmayı İfade İçin Kullandıkları Lafızlar.....	31
1. Tâbiîn Hadis Uydurmayı İfade Biçimleri.....	31
2. Bazı Tâbiîn Dilinde Cerh İfadesi Olarak Kızb ve Müştakları.....	34
a) Saîd b. Müseyyeb (ö. 94/713).....	36
b) İbrâhim en-Nehaî (ö. 96/714).....	36
c) Şa'bî (ö. 104/722).....	37
d) Katâde b. Diâme (ö. 117/735).....	38
3. Tebeu't-Tâbiîn Hadis Uydurmayı İfade Tarzları.....	42
4. Tebeu't-Tâbiîn Dilinde Cerh İfadesi Olarak Kızb, Vaz' ve Müştakları.....	43
a) Şu'be b. Haccâc (ö. 160/776).....	43

b) Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778)	47
c) Mâlik b. Enes (ö. 179/795)	48
d) Abdullah b. Mübârek (ö. 181/795)	49
e) Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814)	51
f) Yahyâ b. Saïd el-Kattân (ö. 198/813).....	51
g) Abdurrahman b. Mehdi (ö. 198/813).....	53
5. Tebeu't-Tâbiînün Uydurulmuş Hadisler İçin Kullandıkları İstılahlar	55
Değerlendirme	55

İKİNCİ BÖLÜM

“KİZB HADİS”TEN “MEVZÜ HADİS”E (KİZB ALE’N-NEBÎ”DEN “VAZ’ ALE’N-NEBÎ”YE GEÇİŞ)

A. “V-z-‘a (وضع)” ve Müştaklarının İlk Ortaya Çıkışı.....	61
1. Hatîb el-Bağdâdî’nin Muhtâr es-Sekafî Hakkındaki Rivayeti	63
2. Buhârî’nin Muhtâr es-Sekafî Hakkındaki Rivayeti	66
B. Üçüncü ve Dördüncü Asırda Kizb ve Vaz’ İfadeleri	73
1. Üçüncü Asır Muhaddislerinin Dilinde Uydurma Hadis Kavramları.....	73
a) Yahyâ b. Maîn (ö. 233/848)	74
b) Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855)	75
c) Buhârî (ö. 256/870).....	77
d) Cûzcânî (ö. 259/873).....	79
e) Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890)	80
f) Nesâî (ö. 303/915).....	80
2. Dördüncü Asır Muhaddislerinin Dilinde Uydurma Hadis Kavramları.....	81
C. Müttekaddimîn Hadis Usulcülerinin Mevzû Hadis Kavramları.....	84
1. Râmhürmüzî (ö. 360/971)	85
2. Hâkim en-Nisâbüri (ö. 405/1014)	86
3. Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071)	87
D. Muteahhirîn Hadis Usulünde Mevzû Hadise Dair Kavramlar.....	89
Değerlendirme	90

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYDURMA HADİS İÇİN KULLANILAN KELİME VE KAVRAMLAR

A. Hadis Uydurma Fiili İçin Kullanılan Kavramlar	94
1. el-Kizb (الكنب)	95

2. el-Vaz' (الوضع)	98
3. Diğer Bazı Fiillerin Masterları	101
B. Hadis Uyduranlar İçin Kullanılan Kavramlar	102
1. K-z-b (كذب) ve Müştakları	102
2. V-z-'a (وضع) ve Müştakları	104
3. T-r-k (ترك) ve Müştakları	105
4. N-k-r (نكر) ve Müştakları	107
5. Diğer Bazı Fiiller ve Müştakları	107
C. Uydurma Hadisler İçin Kullanılan Kavramlar	114
1. Kezib/Kizb Hadis-Mekzûb Hadis (الْحَدِيثُ الْمَكْذُوبُ)	114
2. Mevzû Hadis (الْحَدِيثُ الْمَوْضُوعُ)	117
3. Masnû Hadis (الْحَدِيثُ الْمَصْنُوعُ)	125
4. Müfteal Hadis (الْحَدِيثُ الْمُفْتَعَلُ)	126
5. Muhtelak Hadis (الْحَدِيثُ الْمُخْتَلَقُ)	128
6. Münker Hadis (الْحَدِيثُ الْمُنْكَرُ)	130
7. Metrûk Hadis (الْحَدِيثُ الْمَتْرُوكُ)	132
8. Müfterâ Hadis (الْحَدِيثُ الْمُفْتَرَى)	133
D. Uydurma Hadis İçin Kullanılan Diğer Bazı İstılahlar	136
1. Sınırlı Kullanımları Olan Kavramlar	138
2. Muhaddisin Hadisin Mevzû Olduğuna Dair Kanaatini Belirten İfadeler	143
E. Uydurma Hadis İçin Kullanılan Türkçe İfadeler	144
1. "Mevzû Hadis" ve "Uydurma Hadis" İfadelerinin Yetersizliği	144
2. Mevzû Hadisin Türkçe Karşılığı Olabilecek Bazı İfadeler	145
Değerlendirme	147

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEVZÛ HADİSİN TANIMI

VE MUHTEVASI

A. Mütেকaddimîn Hadis Usulcülerine Göre Mevzû Hadis	152
B. Mütעהhirîn Usulcülerine Göre Mevzû Hadis ve Muhtevası	154
1. Klasik Dönem Bazı Muhaddislere Göre Mevzû Hadis ve Muhtevası	154
a) İbnü's-Salâh (ö. 643/1245)	155
b) Nevevî (ö. 676/1277)	157
c) Zehebi (ö. 748/1348)	157
d) İbn Kesir (ö. 774/1373)	158
e) Irâkî (ö. 806/1404)	159
f) İbn Hacer (ö. 852/1449)	159
g) Süyûtî (ö. 911/1505)	162

h) Ali el-Kârî (ö. 1014/1605).....	163
2. Osmanlı Dönemi Bazı Hadis Usulü Eserlerinde Mevzû Hadis Tanımı.....	166
3. Modern Dönem Bazı Hadis Usulü Eserlerinde Mevzû Hadis Tanımı.....	170
4. Bize Göre Mevzû Hadisin Tanımı ve Tanımlamanın Problemleri.....	176
C. Mevzû Hadisin Tanımı ve Muhtevastaki Bazı Problemler.....	182
1. Mevzû Hadisin “Hadis” Olarak İsimlendirilmesi.....	183
2. Mevzû Hadisin Zayıf Hadisin Bir Çeşidi Olarak Nitelendirilmesi.....	185
3. Mevzû Hadislerin Kasten veya Hataen Resûlullah’a Nisbeti.....	191
4. Uydurma veya Mevzû Benzeri “شَيْئُهُ الْمَوْضُوعُ” veya “شَيْئُهُ الْوَضْعُ”.....	193
5. Uydurulmuş Hadisler ve Hadisleştirilmiş Sözler.....	196
6. İsnadı Uydurma Sahih Hadisler ve İsnadı Sahih Uydurma Hadisler.....	198
a) İsnadı Uydurma Olan Sahih Hadisler.....	199
b) İsnadı Sahih Olan Uydurma Hadisler.....	201
7. Bir Kısım Uydurma Olan Sahih Hadisler.....	203
D. Gerçeğe Aykırı Bilgi İçeren “Sahih” Rivayetler.....	210
1. Sahâbeden Kaynaklanan Hatalı Rivayetler.....	213
2. Sonraki Râvilerden Kaynaklanan Hatalı Rivayetler.....	220
E. Uydurma Sünnetler: Hz. Peygamber Adına Uydurulan Fiiller.....	226
F. Sahâbe ve Tâbiîn Adına Uydurulmuş Hadisler.....	232
G. Rivayetin Sihatini Tespitten Manasının Doğruluğunu Tespit.....	234
Değerlendirme.....	237
SONUÇ.....	241
KAYNAKÇA.....	253

SUNUŞ

Gönderdiği peygamberlerle insanlığa hidayet yolunu gösteren yüce Allah’a sonsuz hamd ve sena olsun. Beşeriyete hidayet güneşi olan bütün peygamberlere, hâtemü’n-nebiyyîn olan Muhammed Mustafa’ya (s.a.s.) ve onun âli ve ashabına sayısız salât ve selâm olsun.

Bilindiği üzere İslâm’ın iki temel kaynağından biri olan sünnetin tayin ve tespitinde en önemli kaynaklardan biri hadislerdir. Kur’an, müminlere Resûl-i Ekrem’i model ve rehber olarak tanıtmış ve ona itaat ve ittiba etmelerini emretmiştir. Resûlullah ashabından tebliğ ettiklerini iyice öğrenip ezberlemelerini ve sonraki nesillere aktarmalarını istemiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber kendisi adına yalan söylenmesini de yasaklamış ve “*Kim benim adıma yalan uydurursa cehennemdeki yerini hazırlasın.*” buyurarak kendisi hakkında söz, fiil veya takrir gibi her türlü bilgiyi aktarırken dikkatli davranılması uyarısında bulunmuştur. Bunun bir sonucu olarak sahâbe bir taraftan Resûlullah hakkındaki her türlü bilgiyi aktarma sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmış, diğer taraftan onun hakkında eksik veya yanlış bilgi nakletmemek için ihtiyatlı davranmaya gayret etmişlerdir. Bu sebeple ilk Müslümanlardan olan ve Resûlullah ile uzun süre birlikte yaşamış olan bir kısım sahâbiler bile hadis rivayetinden kaçınmış, bazıları ise yaptıkları hatalı rivayetler sebebiyle diğer ashabın tenkit ve tashihine maruz kalmışlardır. Özellikle Hz. Ömer erken dönemlerden itibaren hadis rivayeti için bazı prensipleri hâkim kılmaya çalışmış ve rivayet edilen hadislerin nebevî sünnetin yanlış anlaşılmasına ve tahrifine sebep olmaması için büyük bir gayret sarf etmiştir.

Resûl-i Ekrem’in (s.a.s.) uyarılarına ve alınan bütün önlemlere rağmen erken dönemlerden itibaren çeşitli sebeplerle hadis uydurulmuş ve bunlar toplum arasında yayılmıştır. Buna karşılık ulemâ önce ehil olmayan kimselerden hadis almamışlar, müteakiben isnad sistemini devreye sokmuşlardır. Muhaddisler hadis metinlerine gösterdikleri ihtimamın bir benzerini de râviler için göstermek zorunda kalmışlardır. Bunun bir sonucu olarak hicrî üçüncü asırdan itibaren kaleme alınan hadis ilimlerine dair eserlerin neredeyse yarısını ricâl hakkındaki musannefât oluşturmuştur. Cerh-ta’dil literatürü ile birlikte rivayetleri doğru aktaramayan veya hadis uyduran ya da uydurma hadisleri nakleden şahıslar hakkında *duaîfâ* ve *metrûkûn* eserleri yazılmış ve bu literatürde

söz konusu şahısların uydurdıkları veya naklettikleri mevzû hadislere örnekler zikredilmiştir.

Genel olarak cerh-ta'dîl, ilel veya duafâ eserlerinde bulunan uydurma hadisler 5./11. asırda müstakil mevzûât literatüründe toplanmaya başlamıştır. Bu eserler konularına göre veya alfabetik tarzda tasnif edilmiştir. Ancak farklı sebeplerden dolayı erken dönemlerden itibaren râvilere yöneltilen eleştiriler ve metinlerin kaynağına aidiyeti hakkında ulemâ arasında ciddi ihtilaflar zuhur etmiştir.

Son asırlarda özellikle oryantalizmin etkisi ve uzun bir zamandan beri bütün İslâmî ilimlerde olduğu gibi ulûmü'l-hadîs hakkında yapılan çalışmaların durgunluğu ve fikrî tartışmaların yokluğu sebebiyle hadis ve sünnet hakkında eleştirel araştırmalarda ciddi bir artış olduğu muhakkaktır. Bu maksatla hadis, sünnet, hadis ilimleri ve hadis ıstılahları hakkında çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi hazırlanmış ve pek çok makale kaleme alınmıştır. İslâm dünyasında ve Türkiye'de farklı yönleriyle hadis uyduranları ve uydurma hadisleri konu edinen hatırı sayılır bir miktarda tez, tebliğ, makale ve kitap bulunmaktadır. Bununla birlikte hadis ilminin en önemli problemi olan Resûlullah'a ait olanla olmayanı ayırma konusunda yapılması gereken daha çok sayıda araştırmaya ihtiyaç olduğunu da belirtmeliyiz. Konu hakkında M. Yaşar Kandemir hocamızın doktora tezi olarak hazırladığı *Mevzû Hadisler Menş'e'i Tanıma Yolları Tenkidi* adlı eseri ise bu konuda Türkçe'de hâlen en önemli kaynaklardan biri durumundadır.

Uydurma hadislerin çok yönlü ele alınması gerektiğini belirtmeliyiz. Biz, uydurma hadisler hakkında problem olarak gördüğümüz ve araştırılması gerektiğini düşündüğümüz bazı hususları ele almaya çalışacağız. Bunların başında “mevzû hadis” kavramının doğuş ve gelişimi bulunmaktadır. Hadis uydurma eylemini Resûl-i Ekrem (s.a.s.) “kizb” ve müştakları ile dile getirmiştir. Sahâbe ve tâbiîn de hadis uydurma fiilini ve hadis uyduran kişileri aynı şekilde “kizb” ve bu kelimenin türevleriyle tanımlamışlardır. Fakat belirli bir zamandan itibaren hadis uyduran kişiler, hadis uydurma eylemi ve uydurulmuş metinler için “kizb” ve müştaklarının yanında “vaz” ve müştakları da kullanılmaya başlanmış, uydurulmuş metinler ise daha çok “mevzû hadis” şeklinde isimlendirilmiştir. Biz bu çalışmamızda öncelikle bu sürecin izini sürmeye çalışacağız. Ayrıntılı olarak ele alınmasını gerekli gördüğümüz diğer bir husus ise erken dönemden itibaren günümüze kadar hadis usulü literatürü ve diğer eserlerde yapılan “mevzû hadis” tanımlarıdır. Kanaatimize göre yapılan tanımlar büyük oranda “efrâdını câmi, ağyârını mâni” özellikle olmadığından dolayı bir hayli izahlara ihtiyaç duyulmuş, bu açıklamalar bazen yeni anlaşmazlıklara yol açmıştır. Biz, mevzû hadis tanımları ile birlikte ayrıca bir metnin uydurma olduğunu belirtmek için kullanılan ıstılahları tahlil etmeye çalışacağız. Bu çalışmada kısaca mevzû hadis kavramının doğuş ve gelişimi ile mevzû hadisin tanımı ve muhtevasını problem olarak ele almayı hedefliyoruz.

Bazı hocalarımızın yerinde eleştirileri ve sonradan muttali olunan bir kısım eserler dikkate alınarak bazı değişiklikler ve ilaveler yapıldı. Çalışmamızda yine de yanlış ve hatalı bazı kanaatlerin bulunması, eksik tespitlerin olması, meramımızın ifade edilememesi, ulaşamadığımız bazı kaynak ve bilgilerin mevcudiyeti gibi eksiklikleri baştan kabul ediyoruz. Söz konusu eksikliklerin yeni araştırmalara kapı aralayacağını düşünüyoruz. Bu araştırmamızın mevzû hadislerin bilinmesi, anlaşılması, anlamlandırılması, tarihî süreçte geçirdiği merhalelerin ve değişim-dönüşümlerin yakından görülmesi açısından hadis ilmine katkısı olacağını düşünüyoruz.

Çalışmanın editörlüğünü kabul eden ve metni titizlikle okuyarak tashih, tenkit ve önerilerde bulunan muhterem hocam Prof. Dr. Bünyamin ERULa, çalışmanın TDV Yayınları tarafından basılması hususunda desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Huriye MARTI'ya, eserin dizgi, montaj, tashih ve baskısında emeği geçen TDV Yayınları personeline ve çalışmanın hazırlanması esnasında kaynak temini, eleştiri ve tavsiyeleri ile destek olan hocalarıma teşekkür ediyorum.

Gayret bizden, tevfik Rabbimizden.

Prof. Dr. Sabri ÇAP
İzmir-2025

KISALTMALAR

■

a.g.e.	: Aynı eser
a.mlf.	: Aynı müellif
a.s.	: Aleyhi's-selâm
a.y.	: Aynı yer
b.	: İbn, bin
bk.	: Bakınız
b.y.	: Basım yeri yok
çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	: Editör
H.z.	: Hazreti
haz.	: Hazırlayan
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
nşr.	: Neşreden
no.	: Numara
ö.	: Ölüm tarihi
s.a.s.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik
ts.	: Basım tarihi yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
y.y.	: Yayıncı yok

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVZÛ HADİS KAVRAMININ DOĞUŞ VE GELİŞİMİ

A. Sünnetin Sonraki Kuşaklara İntikali ve Hadis Rivayeti

Resûl-i Ekrem yirmi üç yıllık risaleti boyunca Kur'an'ı tebliğ ve tebyin sorumluluğunu yerine getirmek için bazı metotlar uygulamıştır. Kıyamete kadar geçerli olan ve bütün insanlığı muhatap alan İslâm'ın eksiksiz bir şekilde tanzimi için gerekli olan bütün tedbirler bizzat Resûlullah tarafından alınmak zorunda idi. O, kendisinden önceki peygamberlerin mesajlarının zamanla tahrifata uğramış olması gerçeğinden hareketle benzer tebdil, tağyir ve tahrifata karşı ümmetini uyarmıştır. Zira tashih için hâtemü'n-nebiyyinden sonra yeni bir peygamber gelmeyecektir.

Resûlullah, ashabına kendisini rehber edinmelerini ve dikkatlice takip etmelerini söylediği gibi Kur'an'la birlikte uygulamalarının ve sözlerinin iyice öğrenilmesi için de uyarılarda bulunmuştur. O, sünnetine muhalif davrananları ikaz etmiş ve hadislerinin ezberlenerek yeni kuşaklara aktarılmasını tavsiye etmiştir. Kur'an âyetlerini vahiy kâtiplerine yazdırdığı ve ezberlettiği gibi, ilâhî emirlerin uygulamaları olan sünnetinin öğrenilmesi için yetişkinlerin yanında çocuklarla, gençlerle ve hanımlarla ayrıca ilgilenmiştir. Resûlullah'ın tebliğ ettiği ve bizzat yaşayarak ashabına öğrettiği İslâm'ın muhafazası ve hak din olarak kalabilmesi için yapmış olduğu uyarılar arasında her ne maksatla olursa olsun demediklerinin, yapmadıklarının ve onaylamadıklarının, sözlü veya fiilî olarak kendisine nisbet edilmemesi önemli bir yer tutmaktadır.

Resûlullah'ın, söz ve fiillerinin doğru bir şekilde öğrenilmesi ve ezberlenmesi hususunda ciddi çabaları olmuştur. O, önemli olduğunu düşündüğü bazı sözlerini sahâbiler iyice ezberlesinler veya anlasınlar diye üç defa tekrarlardı.¹ Yine söylediklerinin anlaşılmasını kolaylaştırmak için neredeyse kelimeleri sayılabilecek kadar yavaş konuşurdu.² Ashabına sözlerini dinleyip öğrenmelerini emreden Hz. Peygamber, onlardan öğrendiklerini diğer insanlara da ulaştırmalarını istemiş ve bunu yapanlara "Allah yüzünü ağartsın." şeklinde dua etmiştir.³

Hz. Peygamber İslâm'ı tebliğ için bazı metotları esas almış, sistemli bir eğitim-öğretim faaliyeti uygulamış ve hadislerin ezberlenmesini teşvik etmiştir.

1 Buhârî, "İlim", 30; Tirmizî, "İsti'zân", 28.

2 Buhârî, "Menâkıb", 23.

3 Buhârî, "İlim", 9; Ebû Dâvûd, "İlim", 10; Tirmizî, "İlim", 7.